

DE AFGHAANSE grondwet van 2003 erkent de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, maar binnen de lijnen van de Afghaanse wet en voor zover ze niet tegengesteld zijn „aan de heilige waarden van de islam”. Wat is de waarde van zo'n verankering? Zijn die rechten dan wel zo universeel? Wat doe je met een recht, als het niet afdwingbaar is?

Rechtsfilosoof René Focqué, professor aan de Rechtsfaculteit van de K.U.Leuven: „De tendens om te komen tot recht met een universele draagwijdte boven de culturele verscheidenheid van onze wereld is veeleer recent. Pas in de moderne tijd zette het ideaal van het streven naar een rechtvaardige samenleving zich door in de vorm van de mensenrechten. Ik benadruk daarbij dat het gaat om de rechten van de persoon, niet om het individu. Want de mensenrechten zijn gegroeid vanuit de opvatting dat de mens een persoon is in een gemeenschap.”

Wat kun je zoal onder mensenrechten verstaan? „De eerste generatie zijn de burger- en politieke rechten. Rechten dus die te maken hebben met de kritiek op willekeurige macht en met fysieke integriteit, met het aan ieder een garanderen van een menswaardig materieel bestaan. Want wat betekent een ethisch, filosofisch en politiek begrip zoals vrijheid voor iemand die zijn hele leven lang moet vechten om te overleven? Volstrekt niets!”

Volgt stilaan een uitbreiding naar sociale rechten, het recht op minimale bestaansvoorwaarden en de laatste tientallen jaren ook de culturele rechten. Het recht om te behoren tot een cultuur zonder dat dit leidt tot macht van die cultuur over de persoon. René Focqué: „Het geval Rahman? De vrijheid van godsdienst is een universeel mensenrecht. Vanuit de basisfilosofie van de mensenrechten (een vredelievende samenleving in stand houden en verscheidenheid ernstig nemen) is het zelfs een zeer fundamenteel mensenrecht. Het spreekt voor zich dat dit niet spoort met mogelijke aanspraken van één bepaalde religie op de volstreekte hegemonie over iedere mens. En zeker niet met de idee dat de rechtgelovigheid met geweld aan iedereen kan worden opgelegd. Dat is ook een moeilijke overschatten verworvenheid van het Tweede Vaticaans Concilie. Toen werd een belangrijke stap gezet naar een vorm van godsdienstvrijheid met respect voor ieders levensbeschouwing. De Kerk heeft daarover dus ook heel wat tijd gedaan.”

Grote vergissing

„De vrijheid van godsdienst is een hoeksteen voor een gematigde wereldgemeenschap en stelt ook binnen nationale grenzen beperkingen aan de staatsmacht. Het is geen enkele regering toegestaan de menselijke persoon te degraderen tot een object of tot een radertje in een geheel. De laatste tijd vraag ik me wel af of onze westerse variant van het re-

Zelfs de modernste Afghaanse grondwet blijkt het moeilijk te hebben met mensenrechten die ons allen vrede moeten brengen. © Belga

Mensenrechten universeel?

Toon Osaer

Al bij al bleef het internationale protest bescheiden toen einde vorige maand Abdul Rahman de doodstraf riskeerde omdat deze Afghaanse moslim zich tot het christendom bekeerde. Het verstomde al helemaal toen de jonge veertiger in ballingschap ging naar Italië waar hij politiek asiel had gekregen. Het eigenlijke probleem is daarmee nochtans niet van de baan. Zijn vrijheid van godsdienst en erediens dan geen mensenrechten? En hoe ze garanderen?

Verdraagzame samenleving kan niet zonder universele rechten

ligieuze pluralisme niet een beetje is doorgeschoten. Het heeft bij ons geleid tot de idee van de levensbeschouwelijke neutraliteit van de staat. Die neutraliteit is meteen verbonden met de idee dat de religie moet besloten blijven in het privéleven en dus geen enkele publieke relevantie meer kan hebben. Dit laatste is voor mij een grote vergissing en ook bron van heel wat onheil, zoals het opflakkerende religieuze fundamentalisme. Gelukkig kwam daarover onder filosofen en intellectuelen de laatste tijd een discussie op gang.”

Vaak hoor je in niet-westerse landen de kritiek als zouden wij ons concept van mensenrechten opdringen. „De Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens is veeleer een pragmatisch, praktisch concept van universaliteit om te kunnen komen tot een wereldgemeenschap die in vrede leeft. Pragmatisch is hier niet relativerend bedoeld. Het heeft te maken met het concrete handelen van mensen, gemeenschappen, landen in een internationaal verband.”

„Anderzijds is de bijdrage van het Westen en met name Europa in het tot stand komen van dat mensenrechtendiscours nu eenmaal van doorslaggevend belang. In de Europees-Westerse traditie werd echter niet enkel gezocht naar het expliciteren van de eigen waarden, verbonden met de eigen cultuur. Ze ondernam net een poging om die te verbreden met aandacht voor de andere culturen en beschavingen om die rechten hun algemene geldigheid te laten behouden voor die veelvormigheid van culturen. Zodat die verschei-

denheid aan culturen met een veelheid van opvattingen over het goede leven vredelievend zou kunnen samenleven.”

„We moeten dan ook levensbeschouwelijk, cultureel en ethisch pluralisme maximaal baan kunnen geven. Mensenrechten mogen dus niet gemonopoliseerd raken door een levensbeschouwing. De vraag is echter hoeveel pluralisme een wereldsamenleving zich kan veroorloven alvorens ze uit elkaar valt.”

Komen we dan tot het probleem van de afdwingbaarheid van mensenrechten? „Vrijheid betekent niets, als die niet juridisch beschermd en verankerd wordt en juridisch afdwingbaar is”, beaamt Focqué. „Het handhaven van de mensenrechten is een apart probleem, want er is geen staat die voor de rechtshandhaving verant-

woordelijk is. Toch is op dat vlak al een grote weg afgelegd. Onder de positieve ontwikkelingen van de laatste jaren zie ik het internationaal strafhof, de bijzondere tribunaal zoals voor ex-Joegoslavië, het bovennationale niveau met het Europees Hof in Straatsburg, het Hoogcommissariaat voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties, dat vooral onder de vorige commissaris Mary Robinson een groot gezag heeft opgebouwd. Ten slotte is er toenemende aandacht in diplomatieke contacten en voor vele internationale hulpverlening is respect voor de mensenrechten een dwingende voorwaarde. Maar we hebben nog een hele weg af te leggen.”

De volledige versie van dit gesprek kunt u nalezen op de website [www.kerknet.be/kerkenleven/focque](http://www.kerknet.be/).